

МИНОБРНАУКИ РОССИИ
Федеральное государственное бюджетное образовательное учреждение
высшего образования
«ИРКУТСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ»

УТВЕРЖДАЮ
проректор по учебной работе
Вокин А.И.

2021 г.

ПРОГРАММА

вступительного испытания для проведения творческого испытания по
бурятскому языку и литературе

для поступающих на направление бакалавриата 45.03.01 «Филология»
профиль подготовки «Отечественная филология (бурятский язык и литература,
русский язык и литература)»

Иркутск 2021

Регламент проведения вступительного испытания

Вступительные испытания по бурятскому языку и литературе организуются в сроки, установленные для проведения вступительных испытаний в ИГУ.

Для проведения вступительных испытаний по бурятскому языку и литературе приказом ректора ИГУ утверждается экзаменационная комиссия, состоящая из преподавателей кафедры бурятской филологии ИФИЯМ ИГУ.

Поступающий в ФГБОУ ВО «Иркутский государственный университет» на вступительном испытании по бурятскому языку и литературе должен показать:

- знание народной поэзии, ее жанровой системы;
- знание перечисленных ниже художественных произведений;
- понимание их проблематики и художественных особенностей;
- знание основных этапов историко-литературного процесса XX в.;
- понимание эстетических и нравственных ценностей художественного произведения.
- владение орфографическими и пунктуационными навыками,
- знание фонетики, словообразования, морфологии, лексики и синтаксиса бурятского языка в объеме школьной программы

Структура и содержание вступительного испытания

Вступительное испытание по бурятскому языку и литературе проводится в виде тестирования.

Тест оцениваются по 100-балльной шкале.

Минимальное количество баллов, необходимое для участия в конкурсе, составляет 40 баллов.

Поступающий, получивший меньше установленного минимального количества баллов, признается комиссией не выдержавшим конкурс и отстраняется от дальнейшего участия во вступительных испытаниях по профилю «Отечественная филология (бурятский язык и литература, русский язык и литература)».

Форма проведения вступительного испытания

В соответствии с требованиями к уровню подготовки, необходимой для освоения программы подготовки бакалавра, вступительное испытание по направлению 45.03.01 Филология, профиль «Отечественная филология (бурятский язык и литература, русский язык и литература)» по бурятскому языку и литературе проводится в очной форме в виде тестирования. Так же предусмотрено проведение экзамена в дистанционном формате.

Проведение вступительных испытаний в дистанционном формате

Вступительные испытания проводятся дистанционно в электронной информационно-образовательной среде университета (ЭЛИОС) на образовательном портале Института филологии, иностранных языков и межкультурной коммуникации «BELCA» <http://belca.isu.ru>.

Во время выполнения заданий участники должны соблюдать установленный порядок дистанционного проведения вступительных испытаний.

Доступ к регистрации на образовательном портале «BELCA» поступающие должны получить при подаче документов в личном кабинете на официальном сайте ИГУ.

Рекомендуется заранее ознакомиться с особенностями работы образовательного портала «BELCA».

Особые условия

При возникновении объективных причин, препятствующих входу в систему образовательного портала «BELCA» в соответствии с расписанием проведения вступительных испытаний, поступающему необходимо личным заявлением с подписью уведомить об этом приемную / отборочную комиссию для переноса даты сдачи экзамена на резервный день, установленный расписанием вступительных испытаний. (Скан или фотография заявления с указанием причины отправляется в центральную приемную ИГУ или отборочную комиссию ИФИЯМ).

Тест проверяется системой автоматически.

1) Компьютерное тестирование

Тест включает в себя 50 вопросов, из них 25 вопросов по бурятскому языку, 25 вопросов по бурятской литературе.

Во время, предусмотренное расписанием вступительных испытаний, абитуриенту необходимо осуществить вход на образовательный портал «BELCA» <http://belca.isu.ru> (курс «Бакалавриат по направлению 45.03.01 Филология. Вступительные испытания. Тест») и выполнить предложенные задания. Работа выполняется непосредственно на портале «BELCA». Инструкция по выполнению теста будет доведена до сведения поступающих заранее, а также будет доступна на ресурсе курса «Бакалавриат по направлению 45.03.01 Филология. Вступительные испытания. Тест» во время проведения вступительного испытания.

Система оценивания

Каждое правильно выполненное задание соответствует **2 баллам**. Максимальное количество баллов за работу – **100**.

Продолжительность экзамена

Время проведения тестирования – **180 минут** (3 часа).

Примеры тестовых вопросов для подготовки к экзамену

Примерные вопросы по литературе:

1. «Аламжи Мэргэн» гэдэн үлгэрэй геройнуудые тэмдэглэгты:
А) Алтан Шагай, Баян Мунхэ хаан, Тарбажи Гоохон.
Б) Маяс Хара төөдэй, Урмай гоохон, Шэрэм Хара Минаата.
В) Шара Зутан, Агуй гоохон, Хара Зутан.
2. Үлэгшэнэй Цэрэн, Бунжэд хүгшэн, Цэбүүдэй. Х.Намсараевай ямар зохеолой геройнууд бэ?
А) «Санхюудай»;
Б) «Үри нэхэбэри»;
В) «Үншэдэй Үхэл».
3. Бурядай түрүүшын эрдэмтэн тухай юун гэжэ роман бэшэгдэнхэйб?
А) «Төөригдэһэн хуби заяан»;
Б) «Түрэл нютагһаа холо»;
В) «Заяанай зам».
4. Ямар зохеолой гол герой, 15-тай Батожаб, дайнай үедэ колхозой адуушан болоноб?
А) «Морин хайшаа дабхижа ошооб»;
Б) «Гал могой жэл»;
В) «Багшашни хэн бэ».
5. «Шулуунууд дуулана» гэдэн поэмэ хэн бэшээб?

- А) Галина Раднаева;
- Б) Цырен-Дулма Дондокова;
- В) Солбон Ангабаев.

6.Н. Дамдиновой «Шэнхинээтэ нарһад» гѳһэн зохѳол ямар жанрай болоноб?

- А) шулѳг;
- Б) поэмѳ;
- В) баллада

Ключ к тесту (образец) по бурятской литературе: 1. В; 2. Б; 3. Б; 4. Б; 5. Б; 6. Б

Примерные вопросы по языку:

Иимѳ үзѳгтѳй үгѳнүүдѳе тѳмдѳглѳгтѳ:

1. УУ:

- 1) Абадаа хүмүүж...лбѳ;
- 2) Эмшѳндѳ аргал...лба;
- 3) Өѳхѳ эд...лбѳ;
- 4) Дайсаниие тѳхѳр...лѳѳ;
- 5) Юрѳѳлн...дѳѳ хѳлѳгтѳ.

5. Суг бѳшѳгдѳдѳг ушарнуудѳеиенѳ тѳмдѳглѳгтѳ:

- 1) Байна(бшуу);.
- 2) Эндѳ(үгѳ);
- 3) Ерѳхѳ(аабза);
- 4) Хѳдытѳ(бѳ?);
- 5) Ямар(шьѳ).

10. Деепричасти тѳмдѳглѳгтѳ:

- 1) Дуу гаранхаар;
- 2) Урдаһан;
- 3) Ябадаг;
- 4) Баригша;
- 5) Хүдѳлхѳ.

15. Оролто үгѳтѳй мѳдүүлѳл заагтѳ:

- 1) Танай дүүе танингүй байбалби.
- 2) Наран сѳсѳгѳй набша һалбарба, үргѳн горхон үерлѳн урдаба.
- 3) Минии бодоходо түмѳр жѳбѳрѳнхѳй магад бороондо нороо бѳшѳ аа гү?
- 4) Урда харгыгаар олон машинанууд гараба.
- 5) Халаахайѳ бѳэлѳйгѳѳр бариха.

20. Дахуул үгѳтѳй жѳшѳѳ тѳмдѳглѳгтѳ:

- 1) Гѳр дотор;
- 2) Гѳрѳй дѳѳрѳнѳ;
- 3) Хадын саана;
- 4) Хажууданѳ һууба;
- 5) Хойнонѳ ябаба.

25. Дабхар зохилдолтѳй жѳшѳѳ тѳмдѳглѳгтѳ:

- 1) Абын нютаг.
- 2) Ахындаа айлшалба.
- 3) Эгѳшѳ хоритой.
- 4) Ногоогоор баян.
- 5) Мүнгѳн хутага.

Ключ к тесту (образец) по бурятскому языку: 1. – 2; 5. – 5; 10.– 1; 15.– 3; 20.– 1; 25.– 2.

**Методические указания к вступительным испытаниям
по бурятскому языку и литературе**

Содержание программы вступительного испытания определяется нормативными и методическими документами, регулирующими процесс образования по бурятскому языку: Система основных элементов научного знания по бурятскому языку и бурятской литературе (Распоряжение министерства образования Иркутской области №1052-мр от 24.10.2014 г.), Региональный базисный учебный план (Вестник образования и науки РБ, № 8. 2008).

Перечень элементов содержания, проверяемых на вступительном испытании

Устное народное творчество

Арадай аман зохеол (фольклор) тухай ойлгосо.

Үльгэрнүүд ба үльгэршэд. Үльгэршэд А.Тороев, П. Тушемилов г.м.

«Гэсэр» эпос. Туд үльгэрэй гол удха. Гэсэрэй дүрэ, дайшалхы хэрэг, ябадалайнь зорилго. «Аламжа Мэргэн». Туд үльгэрэй гол удха, гол геройн дүрэй, баатаршалганууд.

Арадай онтохонууд. «Сэсэн хүүхэн», «Тоти шубуун».

Таабаринууд.

Онъһон ба хошон үгэнүүд.

Дуунууд. Урданай дуунууд. Мүнөөнэй дуунууд.

Юрөөлнүүд. Домогууд. Бальжан хатан тухай домог.

Бурятская литература.

Х. Намсараев – «Үри нэхэбэри», «Тахуунай», «Цыремпил», «Үүрэй толон», «Тайшаагай ташуур».

Ц. Дон – «Хиртэһэн нара», «Брынзын санха».

К. Цыденов – «Хээрэ»

Д. Дашинимаев – «Тоеон», «Совет», «Туг»

Б. Базарон – «Эрдэмтэ эрбээхэй», «Зүгы»

Б. Абидуев – «Алтан далай», «Сонхоор малайһан нара», «Тэхэ бабанын түүхэ», «Эрээн гүрөөһэ эмээллэгшэ»

Солбонэ Туяа (П. Данбинов) – «Энэл даа турэһэн таламни», «Ангар»

Ш. Нимбуев – «Тархайн хүбүүн Зархай»

Ц. Шагжин – «Будамшуу»

Ж. Тумунов – «Талын бүргэд», «Нойрһөө һэриһэн тала», «Офицерэй дэбтэрпээ»

Г. Чимитов – «Эрэ тахья», «Шарга тэргэ хоер», «Табан хурган»

Ц. Номтоев – «Хилээмэн», «Ярууна», «Шагжын хула», «Эдэбхи», «Сталинград шадарай тулалдаан».

Д. Улзытуев - «Буряад хэлэн», «Ая ганга», «Хабартаа»

В. Петонов – «Минии Росси»

В. Гармаев – «Эсэгээ хүлээлгэ»

Ч. Цыдендамбаев – «Талын аадар», «Концерт», «Банзарай хүбүүн Доржо», «Түрэл нютагһаа холо».

Д-Д. Мункоев – «Таладаа гарабаб»

Ц. Дамдинжапов – «Юрын буряад эхэ»

Н. Балдано – «Энхэ-Булад баатар»

Ш. Байминов – «Жамбал баатар»

Ц-Б. Бадмаев – «Будамшуугай орон нютагаар Сержын аяншалга», «Итали тухай шүлэгүүд», «Хүбүүхэн тухай баллада»

Б. Батоев – «Хээрын нүхэнэй нюуса»

Н. Дамдинов – «Түрэл хэлэн, түрэн дайда», «Декабристын бэһэлиг», «Шэнхинээтэ наһад», «Эсэгийн нэрэ»

Б. Ябжанов – «Хэрмэшэ», «Нулимса»

Ц-Д. Дондогой – «Гэр тухай баллада», «Эхэ тухай поэмэ»

Д. Дамбаев – «Дуульш, минии атом»
Д. Доржиева – «Нүүдэл түүдэгүүд»
А. Лыгденов – «Морин хуур», «Үншэн», «Нюдэнэй аршаан»
Ц. Галанов – «Хүгжэм», «Саран Хүхы», Эсэгийн хубуун
А. Ангархаев – «Баһал сэдхэлдэм бага наһамни», «Мүнхэ ногоон хасуури»,
«Алтан».

Г. Базаржапова-Дашеева – «Зунай үдэшэ», «Һара хүлээнэб»
Ш-Х. Базарсадаева – «Түрэлхи хэлэн», «Сэдхэлэй үгэ»
М. Самбуев – «Ленинград тухай шүлэгүүд», «Аласай замда юрөөнэб»
Б. Мунгонов – «Хара һалхин», «Харьялан урдаа Хёлгомнай»
Д-Р. Батожабай – «Багшашни хэн бэ?», «Төөригдэһэн хуби заяан»
Ц-Д. Дондокова – «Шулуунууд дуулана»
Д. Эрдынеев – «Ехэ уг»
Д. Сультимов – «Амиды зула»
М. Осодоев – «Ууган хүбүүн»
Л. Тапхаев – «Ёохор», «Зүүн Саяан», «Үбэлэй үдэшэ», «Угай түүхэ»
Б. Жанчипов – «Буряднай»
Г. Раднаева – «Наран сэсэг», «Ургы сэсэг би», «Хүгшэн эжыдээ»
Д. Доржогутабай – «Хара хүнэй – дура һэшхэл»
М Чойбонов – «Зула бадарна», «Мүнхын аршаанай мүнгэн дуһал»
Б-М. Пурбуев – «Галын басаган»
Ж. Балданжабон – «Сэнхир хаданууд»
А. Бальбууров - «Зэдэлээтэ зэбэнүүд»
Д. Мадасон – «Алта мүнгэнһөө үнэтэй адха хара шорой»
Д. Жалсараев – «Газар дэлхэйн дуунууд»
Ц-Ж. Жимбиев – «Гал могой жэл»

Фонетикэ, графика, бэшэгэй дүрим ба орфоэпии (Фонетика, графика, правила правописания) Абяан ба үзэгүүд. Аялган ба хашалган үзэгүүд. Түргэн ба удаан аялганууд. Дифтонгнууд ба йотированна аялганууд. Буряд хэлэнэй алфавит. Хэлэлгын абяанууд. Аялган абяануудай илгаа: эмэ (хэлэнэй урдуурхи), эрсэ (хэлэнэй дундуурхи), эрэ (хэлэнэй хойгуурхи). Түргэн, удаан аялганууд, дифтонгнууд. Аялгануудай тааралдал, һубарил, нугарал. Аялгануудые зүб бэшэлгэ. Ээ – эй, уй – үй – ы, э – и аялгануудые бэшэхэ дүримүүд. Хашалганууд, тэдэнэй илгаа: хонгёо ба бүдэхи хашалганууд. Хатуу ба зөөлэн хашалганууд. Йотированна аялганууд. Фонетическэ шүүлбэри. Абтаһан үгэнүүдые зүб бэшэлгэ. Бурядаар бэшэгдэдэг абтаһан үгэнүүд. Ородоор бэшэгдэдэг абтаһан үгэнүүд. Абтаһан үгэнүүдэй һүүлэйн аялгание буряадшалан бэшэхэ дүрим. Илгаһан ь тэмдэг. Үе, үгэ нүүлгэлгэ.

Буряд хэлэнэй орфоэпи. Орфоэпиин гол дүримүүд. (Орфоэпия. Основные правила орфоэпии в бурятском языке). Хэлэлгын абяануудые, үгэнүүдые ба тэдэнэй дүрсэнүүдые, абтаһан үгэнүүдые зүбөөр үгүүлэлгэ.

Лексикологи болон фразеологии (Лексикология и фразеология). Буряд хэлэнэй үгын баялиг. Үгын удха. Сэхэ ба шэлжэһэн удха. Олон удхатай үгэнүүд ба омонимууд. Синонимууд ба антонимууд. Эхир үгэнүүд. Үндэһэн буряд ба ондоо хэлэнһээ абтаһан үгэнүүд. Буряд хэлэнэй үгэнүүдэй хэрэглэлгээрээ илгарал. Мэргэжэлтэдэй үгэнүүд. Нютаг үгэнүүд. Хуушарһан үгэнүүд. Уласхоорондын (интернациональна) үгэнүүд. Фразеологи (тогтомол холбоо үгэнүүдые шэнжэлдэг эрдэм) тухай юрэнхы ойлгосо. Фразеологизмууд (тогтомол холбоо үгэнүүд), тэдэнэй шанар шэнжэ ба гол түлэбүүд. Сүлөө бо тогтомол холбоо үгэнүүд, тэдэнэй илгарал; аман ба бэшэмэл хэлэлгэдэ хэрэглэлгэ. Тогтомол холбоо үгэнүүдэй толи. Онһон, хошоо ба хурса мэргэн үгэнүүд.

Буряд хэлэнэй үгын санда боложо байгаа һүүлэй үеын хубилалтанууд.

Үгын бүридэл ба үгын бии бололго (Словообразование). Үндэһэн. Түрэл үгэнүүд. Үгын һуури. Үгын залгабари ба залгалта. Залгабаринуудай хүсөөр үгэнүүдэй бии бололго.

Орѳо ба хуряамжалхан үгэнүүд, тэдэниие зүб бэшэлгэ. Орѳо үгэнүүдые бэшэхэ дүримүүд. Дабхарлаһан үгэнүүдтэ зурлаа ба запятой хэрэглэлгэ. Үгэтэй суг бэшэгдэдэг зүйр үгэнүүд. Анхан һуурийн дундахи тодо бэшэ аялгануудые зүб бэшэлгэ. Үгын бүридэлөөр шүүлбэри.

Морфологи (Морфология). Морфологиин шэнжэлдэг гол зүйл – үгэ. Үгын грамматическа удха. Хэлэлгын хубинууд. Бээ дааһан ба туһалагша хэлэлгын хубинууд. Тэдэнэй илгарал, хэлэлгэ соо дүүргэдэг үүргэ.

Юумэнэй нэрэ (Имя существительное).

Юумэнэй нэрын удха шанар. Тэрэнэй морфологическа шэнжэнүүд ба синтаксическа үүргэ. Юумэнэй нэрые хандалга болгон хэрэглэлгэ. Юумэнэй нэрын хүниие ба бусад юумэнүүдые тэмдэглэлгэ. Тусхайта ба юрын юумэнэй нэрэнүүд. Тусхайта нэрэнүүдые бэшэхэ дүримүүд: географическа (түби дэлхэйн, нуур далайн, хада уулын, орон нютагай, хото тосхой, талмай ба гудамжануудай, түүхын ушаралнуудай, һайндэрнүүдэй, дурасхаалта үдэрнүүдэй) нэрэнүүдые ехэ үзэгөөр бэшэлгэ. Ном, дэбтэр, сонин, сэтгүүл, зураг, кинофильм, радио болон теледамжуулга, зүжэг, уран зохёолой ба хүгжэмтэ зохёолнуудай нэрэнүүдые ехэ үзэгөөр эхилжэ бэшэлгэ. Эдэ нэрэнүүдые кавычкаар үгүүлэл соо илгалга. Юумэнэй нэрын хубилалга: тоо, зохилдол, хамаадал. Юумэнэй нэрын нэгэнэй ба олоной тоо. Олоной тоогой залгалтануудые бэшэхэ дүримүүд. Зохилдол. Падежнүүдэй залгалтануудай һуурийн зөөлэн хашалганай, дифтонгын, удаан аялганай, хэлэнэй узуурай -н хашалганай удаа түхэлөө хубилгадаг ушарнууд. Падежнүүдэй залгалтануудые залгахата, зарим юумэнэй нэрэнүүдэй һуурида болодог хубилалтанууд. Падежнүүдэй залгалтануудые зүб бэшэлгэ. Юумэнэй нэрын нюурта ба өөртэ хамаадал. Падежэй ба хамаадалай –эй ба -ээ; -тэй ба - тээ; - гэй ба - гээ г.м. залгалтануудые зүб бэшэлгэ. Юумэнэй нэрын сэгнэлтын залгалтанууд. Юумэнэй нэрын бии бололго; тэрэнэй залгабаринууд. Юумэнэй нэрын морфологическа шүүлбэри.

Тэмдэгэй нэрэ (Имя прилагательное).

Тэмдэгэй нэрын удха шанар. Тэрэнэй морфологическа шэнжэнүүд ба синтаксическа үүргэ. Тэмдэгэй нэрын илгарал. Шанарта ба харилсаата тэмдэгэй нэрэнүүд. Шанарта тэмдэгэй нэрэнүүдэй сэгнэлтын залгалта. Сасуулгын зэргэнүүд. Тэмдэгэй нэрын бии бололго. Тэмдэгэй нэрэ бии болгодог залгабаринууд ба һуурида болодог хубилалтанууд. Юумэнэй нэрын удхатай болоһон тэмдэгэй нэрэ. Тэмдэгэй нэрын зохилдол, хамаадал.

Тоогой нэрэ (Имя числительное).

Тоогой нэрэ тухай юрэнхы ойлгосо. Тэрэнэй морфологическа шэнжэнүүд ба синтаксическа үүргэ. Тоогой нэрын илгарал. Тоолоһон тоогой нэрэ. Тоолоһон тоогой нэрын һүүлэй н хашалган. Дугаарлаһан, баглуулһан, суглуулһан тоогой нэрэнүүд. Тэдэниие бии болгодог залгабаринууд. Юрын ба бүридэмэл тоогой нэрэнүүд. Тоогой нэрын зохилдол, хамаадал. Тоолоһон, дугаарлаһан, баглуулһан тоогой нэрэнүүдые элирхэйлэгшэ, суглуулһан тоогой нэрые нэрлүүлэгшэ болгон хэрэглэлгэ. Тоогой нэрэнүүдые зүбөөр үгүүлэлгэ.

Түлөөнэй нэрэ (Имя прилагательное).

Түлөөнэй нэрэ тухай юрэнхы ойлгосо. Тэрэнэй морфологическа гол шэнжэнүүд ба синтаксическа үүргэ. Түлөөнэй нэрын илгарал. Түлөөнэй нэрые мэдүүлэлэй элдэб гэшүүдэй үүргээр хэрэглэлгэ. Түлөөнэй нэрын хубилалга ба ондоо үгэнүүдтэй холболдолго. Нюурай түлөөнэй нэрын хуряамжалагдан хубилалга, нюурай зүйр үгэнүүдые зүбөөр хэрэглэлгэ. Түлөөнэй нэрэнүүдэй олоной тоо. Зохилдол. Түлөөнэй нэрэнүүдэй хамаадал.

Үйлэ үгэ (Глагол).

Үйлэ үгын удха. Тэрэнэй морфологическа шэнжэнүүд ба синтаксическа үүргэ. Үйлэ үгын һуури. Үйлэ үгын мэдүүлһэн, хандаһан, причастна, деепричастна түлэбүүд. Үйлэ үгын нюурай зүйр үгэнүүдые абалга. Үйлэ үгын бии бололго. Причастинуудай зохилдол, хамаадал.

Дайбар үгэ (Наречие).

Дайбар үгэнүүдэй удха шанар. Тэрэнэй морфологическа шэнжэнүүд ба синтаксическа үүргэ. Дайбар үгэнүүдэй удхаараа илгарал. Дайбар үгэнүүдэй бии болодог аргууд. Тэдэнэй сэглэлтын залгалтанууд. Дайбар үгэнүүдэй хамаадал.

Дахуул үгэ (Послелог).

Дахуул үгэнүүд тухай ойлгосо. Дахуул үгэнүүдэй бии бололго. Дахуул үгэнүүдэй дахаһан үгынгөө залгалтанууды абалга. Холболто. Холболто тухай ойлгосо. Юрын ба бүридэмэл холболтонууд. Ниилэлдэһэн ба дахалдаһан холболтонууд тухай ойлгосо.

Зүйр үгэ (Частицы).

Зүйр үгэнүүд тухай ойлгосо, тэдэнэй илгарал. Зүйр үгэнүүдые хамаатай үгэтэйн сугтань ба амяарнь бэшэхэ дүрим. Ньюрай зүйр үгэнүүдые зүбөөр хэрэглэн, хамаатай үгынь хойно залгалга.

Абья дуураһан үгэнүүд (звукоподражательные слова).

Аянгалһан үгэнүүдые хоолойн аялгаар илгалга. Аянгалһан үгэнүүдэй хойно запятой ба шангадхалай тэмдэг хэрэглэлгэ.

Синтаксис. (Синтаксис)

Холбуулал (Словосочетание). Холбуулалай гол ба дулдыданги үгэнүүд. Мэдүүлэл сохи үгэнүүдэй холбоо. Ниилэлдэһэн ба дахалдаһан холбоо. Тааралдал, хүтэлбэри, шадарлал.

Мэдүүлэл (Предложение). Хэлэгдэһэн зорилгоороо мэдүүлэлнүүдэй илгаа: юрэ хөөрэхэн, асууһан, идхаһан. Аянгалгаараа мэдүүлэлнүүдэй илгаа: шангадхаһан ба шангадхаагүй мэдүүлэлнүүд, тэдэнэй аянгалга.

Мэдүүлэлэй гэшүүд (Члены предложения). Шухала ба юрын гэшүүд. Нэрлүүлэгшэ, тэрэнэй гаралга. Нэрлүүлэгшые заагша. Хэлэгшэ, тэрэнэй гаралга. Юрын хэлэгшэ. Бүридэмэл хэлэгшэ. Бүридэмэл нэрэ хэлэгшэ. Бүридэмэл үйлэ хэлэгшэ. Хэлэгшын холболто. Нэрлүүлэгшэ хэлэгшэ хоёрой хоорондо зурлаа табилга. Хэлэгшын зүйр үгэнүүд. Мэдүүлэлэй юрын гэшүүд. Элирхэйлэгшэ, тэрэнэй гаралга. Хабсаргалта, тэрэнэй илгарал. Нэмэлтэ. Сэхэ ба хазагай нэмэлтэ. Ушарлагша, тэрэнэй илгарал. Мэдүүлэл сохи үгэнүүдэй байра. Хоёр бүридэлтэ ба нэгэ бүридэлтэ юрын мэдүүлэлнүүд. Хуряангы ба дэлгэрэнгы мэдүүлэлнүүд. Дутуу мэдүүлэл. Нэгэ түрэл гэшүүд тухай ойлгосо. Нэгэ түрэл ба нэгэ түрэл бэшэ элирхэйлэгшэнүүд. Нэгэ түрэл гэшүүдэй холболто үгэнүүд. Хоолойн аялгаар холболдоһон нэгэ түрэл гэшүүд. Хэдэн зэргэлээ нэгэ түрэл гэшүүдтэй мэдүүлэлнүүд. Нэгэ түрэл гэшүүдтэй мэдүүлэл доторхи хамтадхаһан үгэ. Хамтадхаһан үгэтэй нэгэ түрэл гэшүүдтэй мэдүүлэлнүүдэй сэглэлтын тэмдэгүүд. Тусгаарлалга тухай юрэнхы ойлгосо. Тусгаарлагдаһан гэшүүдые хоолойн аялгаар илгалга. Хабсаргалта тусгаарлалга, тэрэнэй сэглэлтын тэмдэг. Мэдүүлэлэй гэшүүдые тодо болгоһон үгэнүүдые тусгаарлалга. Тусгаарлалгын сэглэлтын тэмдэгүүд. Дахуулал тухай юрэнхы ойлгосо. Юрын дахуулал. Бээ даһан дахуулал. Тэдэнэй аялга ба сэглэлтын тэмдэгүүд. Мэдүүлэлэй гэшүүд болодоггүй үгэнүүд, тэдэнэй илгарал. Оролто үгэнүүдтэй мэдүүлэлнүүд. Оролто мэдүүлэлнүүд. Оролто үгэнүүдые ба оролто мэдүүлэлнүүдые хоолойн аялгаар илгалга. Оролто үгэнүүдэй сэглэлтын тэмдэгүүд. Оролто мэдүүлэлнүүдые запятой, зурлаа, хаалтаар илгалга. Хандалга. Мэдүүлэл дотор хандалгын нуури. Хандалгые хоолойн аялгаар илгалга ба хандалгын сэглэлтын тэмдэгүүд. Хэлэһэн һанал бодолдоо хандалгаяа оролто үгэнүүдэй

Орёо мэдүүлэл. (Сложное предложение)

Орёо мэдүүлэл, тэрэнэй байгуулга. Орёо мэдүүлэлэй гол илгаанууд: холболто үгэтэй, холболто үгэгүй, сэхэ хэлэлгэтэй, холилдоһон. Ниилэлдэһэн орёо мэдүүлэл. Зүрилдэһэн, холбоһон, илгаһан ба залгаһан харилсаатай ниилэлдэһэн орёо мэдүүлэлнүүд. Ниилэлдэһэн орёо мэдүүлэлэй сэглэлтын тэмдэгүүд. Дахалдаһан орёо мэдүүлэл. Дахалдаһан орёо мэдүүлэлэй шухала ба нүхэсэл мэдүүлэлнүүд. Нүхэсэл мэдүүлэлые шухала мэдүүлэлтэйн холбодог холболтонууд ба холболто үгэнүүд. Нүхэсэл мэдүүлэлэй янзанууд: тайлбарилһан, элирхэйлһэн, ушарлаһан. Нүхэсэл мэдүүлэлэй байгуулгаараа ба удхаараа илгарал. Хэдэн нүхэсэл мэдүүлэлтэй дахалдаһан орёо мэдүүлэлнүүд. Дахалдаһан орёо мэдүүлэлые удхалан аянгалга ба тэрэнэй сэглэлтын тэмдэгүүд. Холболто үгэгүй орёо

мэдүүлэл. Холболто үгэгүй орёо мэдүүлэлэй хубинуудай хоорондохи удхын харилсаан. Холболто үгэгүй орёо мэдүүлэлнүүдые удхалан аянгалга ба тэдэнэй сэглэлтын тэмдэгүүд. Холболто үгэтэй ба холболто үгэгүй орёо мэдүүлэлнүүдэй хоорондоо дүтэрхы удхатай байдаг ушар. Сэхэ хэлэлгэтэй орёо мэдүүлэл. Сэхэ хэлэлгэтэй орёо мэдүүлэлэй шэнжэ болон байгуулга. Авторай үгэ ба сэхэ хэлэлгэ. Сэхэ хэлэлгэтэй орёо мэдүүлэлэй сэглэлтэнүүд. Сэхэ хэлэлгэ ба өөршэлэн хэлэлгэ.

Холилдоһон орёо мэдүүлэл. Холилдоһон орёо мэдүүлэл тухай ойлгосо. Холилдоһон орёо мэдүүлэлэй байгуулга. Холилдоһон орёо мэдүүлэлнүүдэй сэглэлтын тэмдэгүүд. Текст ба тэрэнэй байгуулга. Текст ба тэрэнэй байгуулга. Текстын шэнжэнүүд. Абзац. Хэлэлгын янзанууд: хөөрэлгэ, зураглалга, бодомжолго. Найруулал. Найруулалай янзанууд: эрдэм нуралсалай, ниитын, хэрэгэй, ярянай, уран зохёолой. Тэдэнэй үүргэ ба хэрэгсэлнүүд.

Программа вступительного испытания разработана ст. преподавателем кафедры бурятской филологии Ямановой Э. А.